

TED ANKARA KOLEJİ VAKFI ÖZEL LİSESİ

ULUSLARARASI BAKALORYA PROGRAMI

TÜRKÇE A1 DERSİ

UZUN TEZİ

***“ÖLÜM KARŞISINDA BİR DE BURADA
HARCARIZ HEPİMİZ BİR KÜÇÜK ÇABA.”***

Öğrencinin Adı: Elifnaz

Soyadı: Geçer

Danışman Öğretmen: Zühal Baloğlu

Diploma Numarası: D1129036

Sözcük Sayısı:3.641

Araştırma Konusu: Tahsin Yücel’in “Vatandaş” adlı yapıtında, odak figürün düşüncelerini yazarak paylaşmaya yönelten nedenlerin ve figürün kendini ifade ediş biçiminde ayakyolu uzamının işlevinin ayrıntılı incelenmesi.

ÖZ (ABSTRACT)

Uluslararası Bakalorya Diploma Programı A Türk Dili ve Yazını dersi kapsamında hazırlanmış olan bu uzun tez çalışmasında, Tahsin Yücel'in "**Vatandaş**" adlı yapıtında odak figürün düşüncelerini yazarak paylaşmayı seçmesinin nedenleri ve figürün kendini ifade ediş biçiminde ayakyolu uzamının işlevi ayrıntılı incelenmiştir.

İlk bölümde odak figürü uzam olarak ayakyolunu seçmeye yönlendiren nedenler ortaya konulurken beraberinde çocukluk döneminde yaşadıklarının figürün hayatına etkileri yansıtılmıştır. İkinci bölümde ise figürü, düşüncelerini yazarak paylaşmaya iten nedenlere *içsel ve kent uzamına bağlı olarak ortaya çıkan nedenler* alt başlıklarıyla yer verilmiştir.

Sonuç bölümünde ise geçmişin ve çocukluk döneminin bireyin hayatının şekillenmesindeki payı ve seçilen ifade biçiminin, dış gerçekliğe ait gözlemlere bağlı olarak odak figür için ifade ettiklerindeki değişim bir bütün olarak ele alınmıştır. Tezin sonucunda bireyin kendini ifade etmeye karşı duyduğu ihtiyacın koşullara bağlı olarak farklı biçimlerde ortaya konulabileceği ve figür tarafından paylaşılma ihtiyacı duyulan duygu ve düşüncelerin odağının zamanla içsel nedenlerden toplumsal nedenlere kayabileceği görülmüştür. Toplumsal nedenlerle ilgilenme yönündeki tercihinin, figürün hayat görüşünü şekillendirmekte payının olduğu yargısına varılmıştır. Bu bağlamda duygu ve düşüncelerini paylaşma eyleminin, figürü içinde bulunduğu hezeyan sürecinden kurtarmasındaki önemi anlaşılmış ve çalışma tamamlanmıştır.

(181 Sözcük)

İÇİNDEKİLER

- I. GİRİŞ
- II. BİR İFADE BİÇİMİ OLARAK AYAKYOLLARINA YAZI YAZMAK
 - II.I. ODAK FİGÜRÜ AYAKYOLU UZAMINI SEÇMEYE YÖNLENDİREN NEDENLER
 - II.II. ODAK FİGÜRÜ DUYGU VE DÜŞÜNCELERİNİ YAZARAK PAYLAŞMAYA İTEN NEDENLER
 - II.II.I. İçsel nedenler
 - II.II.II. Kent yaşamına bağlı olarak ortaya çıkan toplumsal nedenler
- III. SONUÇ
- IV. KAYNAKÇA

I. GİRİŞ

İnsanı diğer canlılardan ayıran en temel özelliği düşünme ve bu düşünmeyle kazandığı öğretilerini diğer canlılara aktarabilme yetisidir. Bu bağlamda iletişim halinde olmak ve iletişimin bir parçası olarak kendini ifade etmek kaynağı mağara duvarına çizilen resimle beraber tarih öncesi devirlere uzandığı düşünülen bir ihtiyacın ürünüdür.

“M.Ö. 20000 yılında mağara duvarına çizilmiş resim, insanın kendini kayıtlı sembolle anlığın ötesinde kalıcılık yaratarak anlatmasıdır. Bu anlatım insanlar arasındaki egemenlik ilişkisinin değil, insan yaşamının doğallığının ve doğaldaki ilişkisinin bir tür öykülenmesidir. Egemenlik amaçlı kullanımı olmadığı için, insanlar arası sömürüyü de anlatmaz. Bu tür "çizimle" veya "yazımla" iletişim, insanın pazar için, sahiplik için veya sahibi için değil, kendini, para veya kazanç fikrinden uzak, kendi ve kendi gibi olanlar için anlatma karakterine sahiptir.”¹

Mağara duvarına çizdiği resimle ilk insan, kendini ifade etmenin ve bunu yaparken sözlü iletişimden başka yollar kullanmanın modern toplumların ortaya çıkardığı bir eylemden ziyade bir ihtiyaç olduğunu anlatmış olur. Çizilen resmin varlığının binlerce yıl sonra bile devam etmesi ise seçilmiş iletişim biçiminin kalıcı olduğu yargısını güçlendirir. İçinde bulunulan koşullarda seçtiği iletişim biçiminin doğrudan bir güç unsuru olmayışı, bireyin eylemini çıkarılardan ziyade bir paylaşımın ürünü olarak ortaya koyduğunu düşündürür.

Çıkış noktası ekonomik ilişkilerde malların hesabını tutmak olduğu düşünülen yazının ise evrimsel süreçte egemenlik aracı olarak kullanıldığı görülür. Hammurabi yasalarında, taş tabletlere aktarılan kölelik ve mülkiyet hakkına dair bulgular dönemin toplumsal yapısına dair önemli bilgiler verir.

1. ¹ Erdoğan, İrfan (1999) “İlk Çağlardaki Egemen İletişim Biçimleri Üzerine Bir Değerlendirme”.
Kültür ve İletişim Yayınları 2(2),

Bugün hala büyük bir güç kaynağı olma özelliği gösteren yazının kişinin kendini ifade etme ihtiyacının bir ürünü olarak var olduğu söylenebilir.¹

Tecrübe ettiği olayları, duyguları ya da kafasının içinde cereyan eden birtakım düşünceleri paylaşmak isteyen insanın en temel eğilimi bunları kendi gibi başka bir bireye anlatmak olur. Böyle bir kimsenin olmayışı ya da bireyin düşüncelerini dilediği gibi paylaşmasında engel teşkil eden unsurların varlığı, yazarak ifade etme eylemini de doğurabilir. Tahsin Yücel'in Vatandaş adlı yapıtında bir ifade biçimi olarak yazının kullanılması yapıtın odağını oluşturur. Yazıların yer alması için seçilen uzamın sıra dışılığı odak figür Şaban'ın, kendini ifade biçimine ait ilgiyi arttırır. Yapıtta figürün çocukluk yıllarında tecrübe ettikleri ve geldiği çevre büyük önem taşır. Çocukluğu ile beraber yıllar sonra edineceği memurluk mesleği ve tanışacağı toplumsal yapı Şaban'ın yazılarındaki konuların yapıtaşlarını oluşturur.

Bu uzun tez çalışmasında, Tahsin Yücel'in Vatandaş adlı yapıtında odak figürün kendini ayakyollarının arkalarına yazdıkları aracılığı ile ifade etmesi, seçilen uzamın ifade ettikleri ve figürü yazmaya yönlendiren durumlar bağlamında incelenmiştir. İncelemede bireysel sorunlar ve hezeyan sürecinin etkisi ile başlayan yazma eyleminin beraberinde getirdiklerinin Şaban'ın hayatında yarattığı değişim ele alınmıştır. Yapıtın birincil kişi ağzından bir ikincil kişiye yöneltilen söylemlerden oluşması figürün iç dünyasının ayrıntılı incelenmesine olanak sağlamıştır. Çalışmanın devamında içinde yaşadığı toplumsal düzen ile ilişkilendirilerek dış gerçekliğin odak figürün eylemine yansımaları irdelenmiştir.

II. BİR İFADE BİÇİMİ OLARAK AYAKYOLLARINA YAZI YAZMAK

III. ODAK FİGÜRÜ AYAKYOLU UZAMINI SEÇMEYE YÖNLENDİREN NEDENLER

Odak figür Şaban Baş, kent uzamında yaşayan orta halli bir memurdur. Ailesindeki herkesi ve en yakın arkadaşını yitirmiş olduğundan daimi bir yalnızlık duygusu içerisindedir. Yalnızlık ve onun getirdikleriyle baş edebilmek için, kendini işinden arta kalan zamanda toplumsal sorunlara elinden

geldiğince çözüm aramaya, düşüncelerini insanlara aktarmaya adar; ancak bunu gerçekleştirme biçimi biraz farklıdır. Düşüncelerini halka açık “ayakyollarında” maaşının önemli bir kısmını yatırdığı renkli kalem ve tebeşirler ile yazdığı yazılar aracılığıyla ifade eder. Yazılarında kimliğini açıklama ihtiyacı hissetmez, aksine anonim kalmayı daha doğru ve güvenli bulur. Yazdıklarının etkileyciliği ve yazılarındaki ince mizah sayesinde takdir topladığını ve önerdiği yöntemlerin insanlar tarafından ciddiye alınıp uygulandığını fark eder. Halk üzerinden oynanan oyunlara göz yummayıp insanları aydınlatmaya çalıştığı ve amacı yine insanlığa faydalı bir vatandaş olmaktan geçtiğinden yazılarının altına “Vatandaş” imzasını atmak onun için bir gurur kaynağıdır.

Şaban, içinde iskemlesi bile olmayan tek odalı ve tek pencereyi bir evde büyümüştür. Annesi ve ablasıyla birlikte küçük bir yerleşim biriminde geçirdiği çocukluk yılları, içinde onun için pek çok kötü anıyı barındırır. Babasını neden yitirdiği yapıtta açıkça belirtilmezken Şaban’ın annesi, fakirliğin güçleştirdiği yaşam koşulları içinde sağlam kalabilmek için otoriter olmayı seçer. Bu sebeple annesi, odak figürün hayatı boyunca çekineceği bir figür olacaktır. Güvенеbileceği bir baba figürüne ya da derdini paylaşabileceği bir anneye sahip olmayan Şaban; sınıf arkadaşlarının kötü muamelesine maruz kaldığında içine kapanır, güvensiz ve sinik bir kimliğe bürünür.

Ablası ve annesi arasında daracık yer döşesinde uyumak zorunda kaldığı yıllarda sıcak ve burnuna gelen keskin soğan kokusu ile bunalan Şaban için annesinden izin alıp gittiği ayakyolu bir çeşit huzur kaynağı olmuştur. Öyle ki gereğinden fazla kalırsa annesinin kızacağını, onu yaka paça geri sürükleyeceğini bilmesine rağmen bu tür zamanlarda ayakyolunun serinliğinde kalmak ona göze almaya değer bir mutluluk gibi görünmüştür. Hem baskıdan, sıcaktan uzak olduğu hem de duyumsadığı soğan kokusunun yerini çocukluk hayallerine bıraktığı uzam olduğundan dolayı ayakyolu odak figür için farklı şeyler ifade eder.

“Arkasından da her zaman sabun kokan, parlak dişli sınıf arkadaşlarım gözlerimin önünde belirirdi, başları gülmeye oynamaya, yaptıkları bütün kötü şakaları unutturmak istercesine,

çevremde dört dönerlerdi. Daha da büyürdü mutluluğum, yaşanmamış bir çocuklukta, hiçbir zaman edinilmemiş arkadaşlar arasında yitip giderdim.”(Yücel, 48)

Şaban için ayakyolu, içeride kaldığı süre boyunca hayatın gerçekliklerden sıyrılabildiği, kendini güvende hissettiği için “ferahlık” “korkusuzluk” ve “huzur” kavramlarıyla özdeşleşir. Çocukluğuna dair hatıraların güzel kısımlarını içinde barındırdığı yer olan ayakyolu bu sebeple onun için yıllar sonra döneceği bir sığınak olacaktır.

“Söyledim, ayakyolları benim en çok rahatladığım yerlerdir; ayakyollarından yüreğime çökmüş bütün duyguları, bütün düşünceleri, bütün gizleri bırakıp çıktığıma göre, kalabalığa karıştıktan sonra hiç değilse bir süre için, insanların bakışları o denli korkutmaz beni” (Yücel, 50)

Memurluk hayatında edindiği tek arkadaşı Hamdi'nin fikirlerinden dolayı Doğu'ya sürülmesi ardından nişanlısı ile arasına giren maddi problemler onu yalnızlıkla yeniden baş başa bırakır. Tek çözümün Şaban'ın terfi alması olduğunu söyleyen ve Şaban'ın bir insanın yanında olmasına duyduğu ihtiyacı görmezden gelen nişanlısı onu bir yıkıma sürüklemiştir. Şaban'ın nişanlısını, kendinden yaşça büyük “soğan kokulu” olarak nitelediği ev sahibesiyle aldatması eski bir dost olan ayakyoluna sığınmasıyla sonuçlanacaktır. Bu aldatış çocukluğunda duyumsadığı soğan kokusuyla birlikte hatırlamak istemediği anıları ve korkuları beraberinde getirir. Ev sahibesiyle olan ilişkileri bir döngü halinde devam ederken, odak figür git gide çaresiz ve yalnız hissetmektedir. Bir gün, birlikteliklerinden sonra kaçtığı ayakyolu uzamında kendini yaptığı şeyi itiraf ederken bulur ve bunun ona sağladığı rahatlamanın farkına varır. Bu itiraf kişisel problemlerden doğan ve toplumsal sorunları çözmek için kullanılacak bir yöntem giden ilk adım olarak nitelenebilir.

Şaban, yazılarının insanlar üzerindeki etkilerini iş hayatında da gözlemlenebilir. Bürokraside oynanan oyunları, müdürlükte gizliden bölüşülen paraları ve adam kayırmaları alaylı bir dille iş yerindeki ayakyolunun arkasına aktarması müdürü çileden çıkarır ve istifasını vermesiyle sonuçlanır. Aradan geçen zamanla işleri düzelen ve hükümette kendine yer edinmek üzere olan müdür,

odak figürden kendi dergisinde yazarlık yapmasını ister. Şaban'a kendi istediği konular ve kişiler hakkında yazması karşılığında yüksek bir maaş teklif edip ona şimdi sahip olduğu memur geliriyle sahip olması mümkün olmayan olanaklar sunar. Şaban, başkalarının çıkarları doğrultusunda yazmak istemediği ve sansürün herhangi bir biçimine yazılarında razı olmadığı için bu teklifi reddeder. Kitap, dergi gibi yazılı ifade biçimlerine karşı değildir; ancak iletmek istediklerini en doğrudan aktarma yolu olarak ayakyolunu görür. Şaban'ın sıra dışı bir uzam olan ayakyoluna aktardığı fikirleri, düzene başkaldırı niteliği taşır. Yazılarının uzamını, insanların beklentiden uzak olduğu en yalnız halleriyle baş başa kaldıkları yer olarak niteler ve bu sebeple artık sanat olarak nitelediği yazılarını ayakyollarının arkalarına aktarmayı uygun bulur.

“İnsanlarla paylaşmaya çalıştığım doğruları kitaplarda, dergilerde açık açık söylememe izin verseler de fazla bir şey değişmeyecekti. Bir bakıma hepsi de eşdeğerde bir doğrular ve yalanlar kargaşasında yinelendikçe bulanan bir korkunç yankılanma içinde duyurmaya çalışacaktım sesimi, kısacası akıntıya kürek çekecektim... Bu durumda, emeğimin tüm karşılığı biraz para, biraz da ün olacaktı. Ben adsız özgürlüğü seçtim.” (Yücel, 17)

Odak figür, hayatının kalanı için tasarladığı yaşam biçimin ona maddiyat ya da şöhret anlamında herhangi bir şey sunmayacağına farkındadır; ancak çıkarlar doğrultusunda gözünü kırpmadan insanları kullanan düzenin bir parçası olmamayı başka türlü edineceği kazanımlara yeğler.

“Hayır, şaka etmiyorum, mağara insanıyım ben, dünyanın mağaralarına ilk insan çizgilerini çeken insanım. Evet, böyle, adı sana bilinmeyen, ama çalışıp didinirken, kaçıp kovalarken, vuruşup dövüşürken, bulduğu ilk fırsatta, önüne çıkan ilk yere, eline geçen ilk nesneyle bir şeyler çiziktirenim.” (Yücel, 20)

Odak figür kendini elinden geldiğince bir şeyle ortaya koymak için gayret eden “mağara insanı” olarak niteler. Bu sebeple yazılanların kendi kaleminden çıktığını insanların bilmeyip övgülerde

bulunmamasından da rahatsız olmaz, aksine adsız özgürlük olarak tanımladığı anonim kimliği ile düşüncelerini baskıdan uzak bir biçimde dilediğince ifade etmeyi seçer.

II.I. ODAK FİGÜRÜ YAZMAYA YÖNLENDİREN NEDENLER

II.II.I. İçsel Nedenler

Çocukluk yıllarında babasını, ardından ailesinin diğer bireylerini yitirmiş olması yalnızlığın, Şaban'ın hayatında yadsınamaz bir yer edinmesine sebep olur. Hayatına beklenmedik bir anda giren nişanlısının varlığıyla kendini tüm zorlukların üstesinden gelebilecek kadar güçlü hisseder. Onu her fırsatta dışlayan iş arkadaşları bile nişanlısının varlığıyla onu kabullenmeye başlar. Tıpkı hayatındaki diğer mutlu dönemler gibi Şaban için bu durum da kalıcı olmaz. Onunla yalnız kalmaktan mümkün oldukça kaçan nişanlısı aynı zamanda yaşadığı yeri görmeyi her fırsatta reddedişiyse Şaban'ın baskıladığı duyguların açığa çıkmasına sebep olur. Fakirlikle geçen çocukluk yıllarında ait olduğu yeri “soğan kokusu” ve ondan çok farklı olan arkadaşlarını “sabun kokuları” ile ilişkilendiren Şaban için bu ayrım yeniden gün yüzüne çıkar. Nişanlısının dünyasına ait olmadığını düşünen ve Hamdi'nin gidişiyse yeniden yalnız kalan Şaban kendini bir yıkıma doğru sürüklenirken bulur.

“Söylemek bile gereksiz: ben de büyük yalnızlıklardan geldim. Oldum olası yalnızdım, parasız, gösterişsizdim, insanlar pek yaklaşmazdı yanıma. Yaklaşanlar da güçlerini kanıtlamak için yaklaşırlardı yalnızca: işleri güçleri konuşmaktı, bir şeyler anlatırlardı hep, gerekli mi gereksiz mi demeden, ha bre anlatırlardı. Bunalırdım, kaçacak delik arardım.” (Yücel, 26)

Bir gün, akşamları onunla sohbet eden yaşlıca ev sahibesi ile birlikte olması ve bunun tek seferlik bir ilişkidense ziyade içinden çıkmakta zorlandığı, giderek onu daha da aciz bırakan bir döngü halini alması ile sonuçlanır. Nişanlısını aldattığı için kendini korkunç hisseden ve kaçmaya çalıştığı yalnızlığı eksilmemiş aksine daha da artmış bulan Şaban, tek çarenin nişanlısına olan biteni anlatmak olduğunu düşünmeye başlar. Nihayet cesaretini toplayıp konuşmaya karar verdiğinde, nişanlısı Şaban'ı tek

kelime etme fırsatı vermeden sanki ilişkileri onun için hiçbir şey ifade etmemişçesine terk eder. Duyduğu suçluluğun altında ezilen Şaban kendine dair sahip olduğu tek umudu da kaybeder. Nişanlısının gidişi tıpkı gelişi gibi ani olur. Giderken Şaban'ın onunla beraber tatma fırsatı bulduğu tüm olumlu duyguları da beraberinde götürür. Şaban, artık Hamdi yanında olmadığı için içten içe onu yiyip bitiren şeyleri anlatacak kimseyi bulamaz. Ev sahibesi ile birlikteliklerinden birinin ardından gittiği ayakyoluna yazdığı *“Aşâğılık bir adamım ben: nişanlımı sürekli soğan kokan, çirkin ve şişman bir kadınla aldatıyorum.”* (Yücel, 26) sözlerinin onda bir çeşit rahatlama sağladığını fark eder. Şaban'ın önce kendi evinin ayakyoluna, ardından da halka açık ayakyollarının ardında itiraflarını sıralaması böyle başlar. Önceleri yazdığı pişmanlık ve suçluluk dolu itiraflar yerini nişanlısına ve hayata duyduğu öfkeye bırakır. Hissettiklerini, kimse okumasa bile, paylaşmanın getirdiği rahatlık onun içinde bulunduğu hezeyan sürecinden sıyrılmasını sağlar.

“Ertesi gün, nişanlımın yokluğu benliğimde çürük bir diş gibi zonklamaya başlayınca, bir başka yerde, bir başka kapıya, başka sözcüklerle, aynı acıyı, aynı kızgınlığı yansıttım gene. Gene aynı rahatlığı duydum. Evet, dostum, gerçekten çok güzel bir şeydi yazmak, yazdım mı korkunç ağırlık uçup gidiyor, zonklama kesiliveriyordu, daha bir özgür, daha bir arınmış, daha bir korkusuz buluyordum kendimi.” (Yücel, 44)

Odak figürün yalnızlıklarla yoğurulmuş hayatında benimsediği kimlik, onu içine kapanık güvensiz bir birey haline getirir. Sendelediğinde onu tutacak ya da verdiği kararlarda arkasında duracak kimseye sahip olmayışı figür için hata yapmayı olası ve bu hataları sonuçları bakımından fazlasıyla yıpratıcı kılar. Nişanlısı ile ilişkileri sonlandığında ciddi bir bunalım süreci içine girmesi odak figürün çocukluğundan beri eksikliğini duyumsadığı kavramlar ile ilişkilendirilebilir. Bir parçası olduğu için boğuluyormuş gibi hissettiği ev sahibesi ile olan döngüden ve hezeyan sürecinden Şaban'ı çıkaran ve bu bağlamda hayatında eksikliğini duyduğu kavramların yerini tutup onu bütünüyle yalnız kalmaktan kurtaran eylem yazmak olmuştur.

II.II.II. Kent Yaşamına Bağlı Olarak Ortaya Çıkan Toplumsal Nedenler

Şaban'ın kişisel bir itirafla başlayan ayakyollarının arkalarına yazı yazma eylemi zamanla değişimine uğrar. Yalnızca kişisel yaşamındaki sorunlardan kaynaklanan bir yazma ihtiyacının yerini toplum için faydalı olma amacı alır. Dış dünyaya ait gözlemleri onun daha önce içine düştüğü yıkım ve kabullenici doğasından sıyrılmasında etkili olur. *“Önce kendi dertlerimi dindirdim burada; ama şimdi kendi acım gerilerde kalmıştı, şimdi ne zaman bir ayakyoluna girsem, insanların acı koşulu seriliyordu gözlerimin önüne...”* (Yücel, 53)

Topluma ve insanlara dair gördüğü iç karartıcı manzaraya karşı odak figür, yalnızca kendi sorunlarıyla ilgilenen bir tutum sergilemek yerine harekete geçmeyi seçer. *“Bu korkunç düşüşü gördükten sonra, kendi acıma çakılıp kalamazdım artık, kollarımı kavuşturup miskin miskin oturamazdım.”* (Yücel, 55)

Yıllar önce yaşlı bir adamın ona, çok istediği ancak parasızlık nedeniyle annesinin alamadığı kırmızı yemenileri hediye edişi odak figürün çocukluğuna dair sayılı güzel anılardan biridir. Şaban, giymeye kıyamadığı yemenilerini hediye eden adamın kim olduğunu bilmediği ve muhtemelen hiçbir zaman da bilemeyeceği için ona yapılan bu iyiliği tüm insanlığa ödemesi gereken bir borç olarak görmeye başlar. Odak figür bu borcu sonraları, içsel nedenlere dayalı yazıları toplumsal boyuta geçtiğinde, inandığı doğrular için çaba göstererek ödemeye çalıştığının ayırdına varır.

“Yıllar yılı, kent in ayakyollarından, bilmediğim, yüzlerini bile görmediğim insanlara seslenirken, hep bu borcu ödemeye çalıştım bir bakıma; ama, ne yalan söylemeli, başlangıçta bilincinde değildim bunun, yüreğimden kopan her çığlığın bir borç ödeme çabası olduğunu usumdan bile geçirmiyordum...” (Yücel, 124)

Odak figür, ayakyollarının arkalarına yazmaya başladıktan sonra bunalım sürecinde dikkat etmediği dış gerçekliğe yönelmeye başlar. Topluma yararlı olmak amacını benimsediğinde ise yazılarının odağını çeşitli toplumsal olaylara kaydıracaktır.

Şaban, yaşadığı mahalledeki insanları perişan eden toplu taşıma sorunun ancak belediyeye, mahalle sakinlerine imzalatılmış bir dilekçe sunularak hallolacağını anlar. Yapılması gereken basamakları dilekçenin bir örneği ile birlikte ayakyoluna yazar. Birkaç gün sonra kapısına yazdığı dilekçeyi imzalatmak için gelen gençleri gördüğünde yazdıklarının insanların üstündeki etkisini anlamaya başlar, toplu taşıma problemi bu şekilde çözüldüğünde ise mutluluğu paha biçilemez olur.

Bir Türk- Japon güreş müsabakasından önce ayakyolu duvarında gördüğü aşırı milliyetçi ve diğer milletin bireylerini küçük düşürücü nitelikteki yazıya tepkisini göstermekten geri kalmaz. Bu bağlamda toplum için yazarken derine inmekten kaçınan bir tutum sergilememesi onun, kendine amaç edindiği şeyi ne kadar ciddiye aldığını gösterir niteliktedir. Ayakyolunun ona sağladığı anonim kimlik sayesinde düşündüklerini açıkça ifade eder ve bu yazıları yazan kimseyi bir vatandaşın Japon güreşçiyi desteklemesinin herhangi bir sorun yaratmaması gerektiğini yazan kişinin düşündüğünün aksine desteklemek ya da desteklememenin kişinin milliyetini belirleyen şey olmadığını açıklamak için çabalar. *“Tutumumu değiştirmedim, aynı şeyi yaptım her seferinde: deli gibi kaleme sarıldım... bağnazlığın hiçbir türünün güzel olmadığını anlatmaya çalıştım.” (Yücel, 89)* Yazdıklarına anlamaz ve küfürlü yanıtlar veren bu kimseye sabırla kendi doğrularını anlatır. Yazdıklarının bu insan için hiçbir anlam ifade etmediğini fark ettiğinde hayal kırıklığına uğrar; ancak bunun, yazma tutkusuna gem vurmasına izin vermez. *“Ama öyle zamanlar vardı ki, çalışıp didinmek de, vuruşup dövüşmek de, kaçıp kovalamak da yazmakla aynı şey oluyordu, en iyilerinizden birinin çok güzel özetlediği noktada buluyordum kendimi: ‘Yazmasam deli olacaktım.’” (Yücel, 55)*

Odak figür, kent uzamına taşındığında buradaki düzeni sorgular. İşyerinde insanlara “masalarına” göre muamele edildiğini fark eder. Terfi almak yalnızca torpil ile mümkünken, mevcut eşitsizlik yalnızca çalışanlar arasında bir unsur olmakla kalmaz. Sıradan vatandaşlara her seferinde tamamlanması gereken evrakları olduğunu söyleyip işlerin tamamlanmasını güçleştiren veznedarlar, gelenler arkası sağlam insanlar olduklarında onları direkt müdür odasına alır ve kahve söylerler. İkram edilen kahvenin parasının bu bağlamda pek hesabı tutulmaz; çünkü kahvenin parasını, bu insanların

istediklerini yapmaları karşılığında misliyle geri alacaklarını bilirler. Daireye yasa dışı giren paraların üst düzeyce paylaşıldığı bilinen bir gerçekliktir; ancak kimse durumu değiştirecek bir şey yapmaz.

Şaban, çocukluğunda benimsediği sessiz ve itaatkar tavrını iş hayatında da devam ettirir. Onu günlük eğlenceleri haline getirmiş iş arkadaşlarına hiçbir zaman yanıt vermez. Belki de bu yüzden biri dairede dönen yasa dışı olayların tümünü dizelerinde bir şair edasıyla ayakyolunun arka kapısına döşediğinde o, en son şüphe edilen kişi olur. Şaban'ın memuriyet hayatının barındırdıklarını sorgulayışı içindeki Vatandaş'ın kalemi eline alıp düşündüklerini, sanatı aracılığıyla yansıtmasına sebep olmuştur. Vatandaş'ın ofisteki arkadaşları tarafından takdir edildiğini gören Şaban sanatına öncekinden daha büyük bir hevesle devam eder.

“Ne var ki, etkimin yadsınamaz kanutını görmüştüm bir kez, Vatandaş yeni bir savaşa girişmişti, karşısına aldıklarını toprak gibi ufalıyor tanıkları da ardından sürüklüyordu: yazmamak olmazdı artık; bir kez daha, yazmadan duramıyordum.” (Yücel, 105)

Vatandaş'ın çabaları sayesinde müdür çareyi, kurduğu düzenin ifşası sonucu istifa etmekte bulur. Şaban'ı sorgulamaya yönelten bir başka konu ise siyaset ve medyadır. Yazılarında istediklerini elde etmek için her yolu mübah sayan ve vatandaşın yalnızca verdiği oyu önemseyen siyasi figürleri sıkça eleştirir. Eleştirilerinin önemli bir kısmı kişileri ve kurumları onlara sağladığı fayda ölçüsünde ciddiye alan, kendi düşüncelerini paylaşmadıkları takdirde halktan aldıkları güçlerini halka karşı kullanmaktan çekinmeyen kimseler üzerinedir. Şaban, bu insanların sıkça yaptıkları mitinglerde havada uçuşan göz kamaştırıcı vaatlerin çıkar uğruna edilmiş içi boş laflar olduğunun bilincindedir. Gündem değiştikçe farklı tavırlar sergileyen ve medyayı dilediği gibi kullanabilen bu insanların halk için faydalı olmaktan çok uzak olduğunu düşünür. *“Ne olursa olsun gelmiş geçmiş kölelik düzeninin en korkuncuydu yaşanan: Yalanın egemenliği. Ben buna karşı çıkıyordum işte, benim okurlarım buna karşı çıkıyordu.” (Yücel, 79)*

Düşüncelerini aktarırken yazarlığı adeta amacından saptıran makas darbelerinin kendi yazılarına da gelmesini istemediğinden düşüncelerini sansürün ulaşmadığı ayakyolları aracılığıyla paylaşıp insanları bir nebze olsun bu işleyen düzeni sorgulamaya yöneltmeyi amaçlar.

Kent yaşamıyla tanışıklığın Şaban'ın hayatına getirdiği bir başka unsur da “aydın” kavramıdır. Okumuş, bilgili bir kimse olan Hamdi ile arkadaşlığı Şaban'ın zaman zaman “aydın” toplulukları ile aynı ortamda bulunmasını sağlar. Hamdi, sahip olduğu özelliklerinden dolayı aydın kimselerin yanlarında bulunmasından keyif aldıkları bir insandır. Aslında memur olan ancak para sıkıntısı çektiğinde ara sıra dolmuş şoförlüğü yapan Hamdi, sanattan ve politikadan iyi anlar ve nerede ne söylenmesi gerektiğini bilir. Aydınlarla ülke ve vatandaş hakkında düşüncelerin paylaşıldığı bir akşam yemeğinde, Hamdi'nin aydınların fikirleriyle çelişmesi ve kendi doğrularını savunurken bu yetki sahibi kimselerle zıtlasmaktan korkmaması üzerinde Doğuya sürülür. Hayatta sahip olduğu tek dostunun ondan, kendilerine karşı gelmesine katlanamayan ve olayları diledikleri gibi yansıtmayı seçen aydınlar tarafından koparılması Şaban'ı derinden etkiler. Bir düşüncenin varlığına karşı bile tahammülsüz olan aydınlara ve aydın kimliğine karşı inancını yitirir.

“Gördüğünüz gerçekleri, gerçek sandığınız şeyleri insanlarla paylaşmak için size zarar vermeyecek bir noktaya gelmelerini, yani canlılıklarını, keskinliklerini, somutluklarını, dönüşlülüklerini, kısacası güncelliklerini yitirmelerini bekliyordunuz hep... Bir an olsun yüzünüz kızarmadan, korkaklığı yüreklilik, boyun eğmişliği soyluluk olarak sürüyordunuz önümüze.” (Yücel, 66)

Şaban, bilginin ve okumuşluğun insanı diğer insanlardan ayırmaya yarayan bir unsurdan ziyade herkesi kalkındırması gereken faydalı bir öğreti olması gerektiğini düşünür. Ne kadar okumuş olursa olsun hiçbir zaman bu bağlamda övünmemesi ve öğrendiklerini hiçbir karşılık beklemeden anonim biçimde paylaşması bu düşüncenin onda bir yaşam biçimine dönüştüğünü destekler niteliktedir.

“Sonunda kazanamam da ne çıkar? Boyun eğmişlerden olmamak yeter. Boyun eğmeden savaşıcağım böyle, böyle de öleceğim belki: elimde kalemim, tebeşirlerim, her yandan

kapalılığıyla içten, herkese açıklığıyla dost bir yerde, adsızlıklarıyla büyük askerler gibi.”

(Yücel, 159)

Odak figür, hayatını adadığı davanın sonunda kalıplaşmış ezbere düşüncelerde ve insanları kullanmaya yönelik düzende herhangi bir değişiklik yapamadan bu dünyadan ayrılmak ihtimali olduğunun bilincindedir; ancak eylemine duyduğu inanç ümitsizliğe kapılıp çabalarına son vermesine engel olur. Bahsedilen inancın temelinde yatan ise kabullenmiş kimselerden olmamanın bile yeterli olduğu düşüncesidir; çünkü bir amaca adanan bir hayat, odak figür için boşa geçirilmiş ve başkalarının dayatmaları ile şekillenmiş bir hayattan daha çok şey ifade eder.

III. SONUÇ

İnsan, hayatını nasıl yönlendirmesi gerektiğine dair bir kullanma kılavuzu ile doğmadığından tecrübe ettiklerini paylaşmak ve bu bağlamda doğru olana karar vermek adına iletişim kurmak ihtiyacı duyar. Yalnızlık kavramının olumsuz olarak nitelenmesi ve topluluklar halinde yaşayıp çeşitli gruplar içinde kendine yer edinme çabası bu ihtiyacın tabii bir sonucu olarak ele alınabilir. Olası bir yalnızlık durumunda kişinin düşündüklerini paylaşmak amacıyla Vatandaş adlı yapıtta odak figürün yaptığı gibi farklı ifade biçimlerini benimsemesi beklenen bir durumdur.

Çocukluk, bireylerin kimliklerinin biçimlendiği ve bu kazanılan özelliklerin kemikleştiği bir dönem olduğu için oldukça önemlidir. Erken yaşta aile bireylerinin kaybedilmesi çocukta derin izler bırakabilirken ailenin diğer bireyleri tarafından ihtiyaç duyduğu desteğin sağlanmaması durumunda çocuğun hayatında yalnızlık ve dışlanmışlık hissini kalıcı kılabilir. Küçük yaşta arkadaşları ve aile bireylerinin kalanı tarafından destek göremeyen Şaban için bu durum kendine güvensizliğin ve sinik bir kimlik benimsemesinin temelinde yatan bir gerçeklik olarak alınabilir. Anne ve ablasının yanında bunaldığı zamanlar kaçtığı ayakyolu uzamının onda yıllar sonra bile huzur dolu çağrışımlar yaratması odak figürün çocukluğundan kalan

² Gestaltçı görüş: Gestalt yaklaşımı, temelde insan yaşantılarına ve davranışlarına dayalı bir açıklama yapmaya çalışan ve bunu gerçekleştirmeye çalışırken çok değişik görüşleri bütünleştirmeyi hedefleyen insancıl bir yaklaşımdır.

sayılı olumlu hatıralardan biri olan bu uzamın hayatının devam eden dönemlerinde onda ifade ettiklerinin temelini oluşturur.

Sahip olduğu tek arkadaşını ve ona aslında hayatın olumlu yanlarının da olduğu inancını pekiştiren nişanlısının kaybıyla bir depresyon sürecine giren Şaban hissettiklerini paylaşmak için ayakyollarının arkalarına yazmak gibi bir yöntemi benimsemiştir. Gestaltçı görüşün “maskelenmiş kızgınlığın kişinin kendine yönelmesi” olarak tanımladığı depresyon süreci Şaban’ın hayata karşı o ana dek duyduğu öfkenin benimsenen sinik kimlikten sıyrılmasının ve bu bağlamda odak figürü bireysel sorgulamalara yönelmesinin bir sonucu olarak görülebilir. Yazılarında nişanlısına ve dünyaya karşı nefret söylemlerinin yerini zamanla topluma yardım edebilmek ve ona yardım etmiş tüm insanlığa ait borcunu ödeyebilmek amacı alır. Odak figür, duyduğu öfke ve yalnızlıktan ve bu bağlamda içinde bulunduğu hezeyan sürecinden kendini kendi yarattığı ifade biçimiyle sıyrılır. Şaban’ın dış gerçekliğe dair yaptığı gözlemler onda toplumsal düzenin iyiye gitmediği düşüncesini uyandırmıştır. Topluma faydalı olma isteği onu daha önce içinde bulunduğu esenliksiz döngüden kurtaran temel öge niteliğindedir. Amacını gerçekleştirirken benimsediği ifade biçimi ona anonim olmak, sansüre uğramayan yazılar aracılığıyla insanlara ulaşmak gibi vasıflar sunmuştur. Bu bağlamda eleştirdiği toplumsal düzenin ve tüketim dünyasının bir parçası olmazken ve eylemiyle insanı sömürme odaklı kurum ve kimselere başkaldırıda bulunduğu görülür.

Yazılarının ardındaki amaç çok geçmeden odak figürün yaşamını ve geleceğe dair planlarını şekillendirmiştir. Yetenekli olduğu yazı alanında gelen teklifleri bu amaca uymadığı için reddetmiş, düşük gelirle hayatını sürdürmekte ve belki de hiçbir zaman bundan daha iyi bir maddi duruma sahip olamayacağı gerçeğini kabullenmekte zorluk çekmemiştir.

Odak figürün hayatına yön veren düşüncelerini paylaşarak, kemikleşmiş toplumsal düzenini iyileştirebilmek tutkusu onda herhangi bir çıkar ya da maddiyattan önde gelmiştir. O, bu hayatın ona sunduğu olumsuzlukların ve zaman zaman kendine karşı duyduğu nefretin üstesinden paylaşarak gelmiş ve sahip olmadıklarına odaklanmak yerine onun için hayatı

yaşanılır kılmış anıları bırakan kimselere borcunu ödeyebilmek için çalışmayı seçmiştir. Odak figür borcunu ödemenin yine bildiklerini paylaşmaktan geçtiğine inanmış ve çabaları sonucunda bir şey elde edemese bile önemli olanın çaba göstermek olduğunun bilincinde olmuştur. Çünkü ona göre hayatta önemli olan kitabın arkasına karaladığı dizelerle anlatılabilecek kadar nettir.

“Ölüm karşısında bir de burada

Harcarız hepimiz bir küçük çaba.” (Yücel, 13)

KAYNAKÇA

Yücel, Tahsin (2005) Vatandaş. İstanbul: Can Sanat Yayınları,

Erdoğan, İrfan (1999) “. İlk Çağlardaki Egemen İletişim Biçimleri Üzerine Bir Değerlendirme”. Kültür ve İletişim Yayınları 2(2),

İnternet Kaynakları:

<http://www.irfanerdogan.com/makaleler1/ancient.pdf>

<http://www.fvcpsikiyatri.com/psikoloji/duygulari-tanimak> (Gestaltçı Görüş)

<http://www.pdrevi.com/pdr-ye-dair/pdr-konu-alanlari/psikolojik-dan%C4%B1%C5%9Fma/grupla-psikolojik-dan%C4%B1%C5%9Fma/92-gestalt-yakla%C5%9Fimi.html>

